

Un comte català va crear la Provença

La fundació de l'estat medieval sobirà de la Provença no va ser obra dels Anjou, com s'havia dit fins ara, sinó del darrer comte català de la Provença, Ramon Berenguer V. Ho demostra l'historiador marsellès Thierry Pécout en el llibre 'L'invention de la Provence. Raymond Bérenger V', publicat a París per les edicions Perrin.

Ho defensa un historiador de la Universitat d'Ais-Marsella I, Thierry Pécout (Ronhac, Provença, 1967). Ramon Berenguer V (? 1204-5 – Ais de Provença, 1245), darrer comte català de la Provença —era nét d'Alfons I i cosí de Jaume I—, va convertir el comtat en un estat medieval sobirà. Per una banda, va ser el primer comte que es va deslliurar dels vincles institucionals que el principat mantenia amb altres corones. Va separar-se de la Corona d'Aragó, sense, però, trencar les relacions familiars i afectives amb Catalunya ni renegar dels seus orígens, i també va deslliurar-se de les pretensions de l'imperi germànic de Frederic II. I, per l'altra, va modernitzar l'administració del país.

“Per primera vegada en la seva història, la Provença apareix com un principat coherent, ben administrat, governat per un comte gelós de les seves prerrogatives”, diu Thierry Pécout.

Per arribar a aquesta tesi, l'historiador ha hagut d'escriure la primera gran biografia feta mai de Ramon Berenguer V, *L'invention de la Provence. Raymond Bérenger V (1209-1235)*. Fa unes 400 pàgines i ha estat publicada per les edicions Perrin de París. El període abraça del 1209, quan hereta el comtat, fins al 1245, any de la seva mort, i no el 1235 —contra el que, per un error editorial, diu el títol.

Els editors també han fet una segona errata. L'arbre genealògic dels comtes catalans de la Provença apareix sota el títol “*La dynastie des comtes cathares de Provence*”, lapsus revelador de la popularitat i afecte que tenen a França

els càtars, menys perillosos i problemàtics —per inexistents— que els catalans.

Mai no s'havia fet una biografia d'aquest comte, tret del recent assaig novel·lat i poc rigorós *Raymond-Berenger V de Provence et ses quatre filles. La monographie d'un gran feodal encore méconnu*, de Margerite Vivoli, publicat per les edicions Panthéon. El títol recorda que va ser un gran comte encara desconegut.

“De Ramon Berenguer V, n'havien parlat diversos historiadors de forma dispersa, però mai no s'havia estudiat el seu mandat a fons, com un tot continu”, ens diu Thierry Pécout. La posteritat ha estat injusta amb el comte que, segons defensa l'historiador, fa entrar la Provença en la modernitat política.

Des de Catalunya ha estat vist com la persona que va fer perdre la Provença a la Corona d'Aragó. No va tenir hereus —l'únic fill mascle va morir infant— i en casar la seva filla Beatriu amb el príncep Carles d'Anjou, germà de Lluís IX, rei de França, Jaume I va comprendre que ja no podria mantenir la seva presència a Occitània. Per això va signar el Tractat de Corbeil amb el rei de França. Arran de la desfavorable situació provocada pel casament de Beatriu amb un angeví, va cedir a les seves pretensions territorials a Occitània, a canvi que Lluís IX renunciés als antics drets sobre els comtats catalans.

El fet que no s'hagi estudiat prou explica que la *Gran Enciclopèdia Catalana* mantingui, segons l'historiador marsellès, una data de naixement errònia, el 1198. “És falsa. S'havia donat aques-

ta, sense cap fonament. Se sap que va néixer el 1204 o el 1205 i es descarta amb proves que neixés el 1198.”

Des de la Provença tampoc no s'ha volgut recordar quina va ser l'aportació del comte català, i s'ha preferit exaltar altres figures. Els felibres, bo i començant per Frederic Mistral, no volgueren cantar-lo perquè pensaven que va ser el comte que va orientar el principat cap al seu destí francès, malgrat que la sobirania provençal, respecte a França, es va mantenir fins al 1481, més de dos segles després de morir Ramon Berenguer V.

“La Provença –ens diu Thierry Pécout– no recorda que la dinastia que va fer-la sobirana era d'origen català, tot i que les quatre barres figuren en moltes cases i s'utilitzen per proclamar l'origen de molts productes de la regió. En el folklore local, els comtes de la darre-ra casa que va regnar a la Provença, fins al 1481, els angevins, han suplantat els comtes catalans.”

El comte català només seria recordat solemnement un cop, el 1828, quan es va celebrar l'acte de reconstrucció de la seva tomba, a l'església de Sant Joan de Malta, a Ais. El mausoleu fou destruït el 1794 perquè exhibia massa corones. “Però passats els discursos i les fanfàrries de la inauguració –diu l'historiador–, el príncep va tornar a caure en un oblit que la República mai no ha tingut interès a compensar. Rares són les places i els carrers que porten el seu nom. Només la ciutat de Forcalquier ha cregut necessari commemorar a la catedral els casaments reials de dues filles seves, Margarita i Elionor, com si volguessin pal·liar el declivi d'una antiga capital comtal reduïda ara a subprefectura.” Per sa mare, Ramon Berenguer V també era comte de Forcalquier.

El llibre posa en relleu la contribució del comte català a la construcció de l'estat medieval. “Fins ara –ens diu Thierry Pécout– es pensava que va ser el seu gendre i successor, Carles d'Anjou, el que ho va fer, perquè va esdevenir rei, mentre que Ramon Berenguer era només un príncep modest. El cas revela que la modernització dels estats medievals no va ser cosa exclusiva dels regnes, sinó dels petits principats.”

Miniatura d'un cavaller medieval que il·lustra la coberta del llibre *L'invention de la Provence*. Raymond Bérenger V, de Thierry Pécout, primera biografia de Ramon Berenguer V.

Ramon Berenguer V s'envolta de juristes i bisbes, es dota d'una cancelleria, restaura l'autoritat pública enfront dels governs locals i de certes famílies de l'aristocràcia provençal i crea una administració eficaç, regulada per un dret en part d'inspiració romana, unificada sota l'autoritat del comte. I és el primer provençal que es proclama “comte per la gràcia de Déu”. Per tant, no reconeix cap autoritat a la terra més superior a la seva, és a dir, que nega a les corones que l'envolten, siguin alemanyes, catalanes o franceses, cap pretensió de domini sobre la Provença.

També va excel·lir en la tria dels dos consellers, Romeu de Vilanova i Guillem de Cotinhac, nobles catalans tots dos. La fama del primer va traspasar fronteres, Dante l'elogia a la *Divina Comèdia*. El “regnat de Ramon Berenguer”, com l'anomena l'historiador, es caracteritza també per l'adopció de regles més precises sobre el segell comtal i sobre les pràctiques diplomàtiques, que uniformitza i simplifica, a partir de la tradició de la Corona d'Aragó. Per tant, els seus orígens catalans marquen la casa comtal de la Provença i ho corroboren tres elements: l'onomàstia, l'heràldica i la política matrimonial.

La catalanitat del comte queda patent el 1232, quan funda, a les portes del comtat, una ciutat que ha de recordar el nom de la seva dinastia, Barceloneta. A més, el comte té clar que el matrimoni ha de servir a les aliances polítiques, i el seu, en casar-se amb Beatriu de Savoia –una de les cases més pròsperes de l'època–, va ser exemplar en aquest sentit.

Tot aquest regnat caigut en l'oblit, a banda i banda dels Pirineus, ja va haver de començar dins el secret més rigorós, per motius de seguretat. El novembre del 1216 una galera surt en plena nit de la platja de Salou. Ha recollit un jove noble que ha viscut reclòs al castell aragonès de Montsó al costat del seu cosí, Jaume. És el comte de Provença, orfe de pare, reclamat per la seva mare i pels nobles provençals que són partidaris del Casal de Barcelona. Haurà d'enfrontar-se amb els altres pretendents de la Provença, de dins i de fora, i per això ha de fer el viatge en secret. Però tindrà temps, diu l'historiador, per inventar-se un estat. Aquest historiador de la provençal Marsella ens ho ha fet saber.

Lluís Bonada